

LUND UNIVERSITY

Lidforss liv i AF-borgen

Tersmeden, Fredrik

2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F. (2013). *Lidforss liv i AF-borgen*. Artikel presenterad vid Bra vetenskap och god moral till samhällets båtnad? Om Areschoug, Lidforss och Nilsson-Ehle i förra sekelskiftets Lund, Akademiska Föreningen, Sverige.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Lidforss liv i AF-borgen

Fredrik Tersmeden

[Föredrag vid symposiet "Bra vetenskap och god moral till samhällets båtnad – Om Areschoug, Lidforss och Nilsson-Ehle i förra sekelskiftets Lund" den 20 november 2013, arrangerat av Kungliga Fysiografiska Sällskapet i Lund och Lunds Universitetshistoriska Sällskap i samarbete med Akademiska Föreningen och AF Borgen AB.]

Författaren Artur Möller har från förra sekelskiftets Lund vittnat om att viss försiktighet var en dygd för den vandrare som nattetid passerade ett av Akademiska Föreningens hörntorn. Rätt vad det var kunde nämligen ett bord, en kamin eller andra delar av ett möblemang komma utfarande från fönstret till ett av rummen på femte våningen. Det var tecknet på att rummets innehavare med kamrater var församlade kring "den sedvanliga eftersläkningsransonen, en 'soffa bier'".¹ Innehavaren av hörnrummet i fråga var, som ni antagligen redan anat, Bengt Lidforss. Rummet pryddes för övrigt bland annat av ett signerat fotografi av Strindberg med dedikationen "Till Faust, min vän och lärare". Glaset till porträttet skall ha varit spräckt – kanske inte så konstigt med tanke på de beskrivna umgängesvanorna i rummet.²

Stundtals var det inte bara inredningen som tog stryk. Ett annat samtidsvittne, Edward Malmström, har berättat om hur han en morgon träffade Lidforss umgängesvän (och kanske även älskare) Vilhelm Ekelund dagen efter en nattlig palaver mellan de båda herrarna. De hade kommit i ett gräl – eventuellt om filosofen Kant – som slutat med att Ekelund helt sonika klått upp den betydligt äldre Lidforss så att blodet stänkt på väggarna.³ Den episoden ägde i och för sig rum i Ekelunds bostad snarare än i Lidforss, men säger ändå en del om hur det kunde gå till i de akademiska ungarlsskulorna.

¹ Artur Möller: "Strindberg i Lund" i Göran Lundstedt (red): *Strindberg i Lund – En antologi* (Lund 2001), s 51. Möllers text publicerades ursprungligen i *B.M.F.* (Organ för Svenska bokhandelsmedhjälpareföreningen) nr 9 1929.

² Gustaf Hellström: *En mycket ung man* (Stockholm 1923), s 119f, citerad efter Lennart Leopold: "Urspårad lundabohem eller missförstått geni? – Kring Gustaf Hellströms bild av Bengt Lidforss" i Maria Ehrenberg (red): *Gustaf Hellström* (Kristianstads Stadsbiblioteks skriftserie I, Kristianstad 1999; även tillgänglig på Gustaf Hellström-sällskapets hemsida: <http://www.gustafhellstrom.se/bibliografi/lidforss.htm>)

³ Lunds universitetsarkiv: Professor Olle Holmbergs handlingar, vol F 1:1 ("Edw. Malmström om Ekelund, samtal i Röstånga 13/10 1951").

Studentbostäderna på Akademiska Föreningens (AF:s) fjärde och femte våningar hade tillkommit vid uppförandet av den nuvarande AF-borgens äldsta delar (de södra) 1851, och då inneburit ett något försenat förverkligande av AF-initiativtagaren Carl Adolph Agardhs ursprungliga plan att Akademiska Föreningen icke blott skulle vara en mötesplats dagtid för studenterna utan även – likt Oxfords och Cambridges colleges eller Köpenhamns kollegier – utgöra bostad för ett inte ringa antal av studentpopulationen.⁴ Särskilt numerärt betydande blev dock aldrig antalet bostäder i den så kallade Yngligaborgen. Vid den tid då Lidforss bebodde en av dem utgjordes det totala antalet av tjugo enkelrum och fyra dubletter, vilket kan sättas i relation till en studentpopulation om uppemot 600 personer.⁵ För den minoritet som bebodde rummen hade de dock i många fall en stor ekonomisk betydelse. Mertalet av dem uppläts nämligen som så kallade stipendiatrum där den innehavaren således bodde kostnadsfritt som ett naturastipendium. Inte sällan kunde även ved till eldning och fri spisning på föreningens restaurang ingå.

Lidforss bostad utgjorde dock, i vart fall så långt jag har kunnat utröna, inte ett av stipendiatrummen utan torde ha innehavts av honom i egenskap av vanlig hyresgäst. Han hade den också bara under en rätt begränsad tid: höstterminen 1899 till och med vårterminen 1901 då han avflyttade till en ny adress på Råbygatan 21.⁶

Det faktum att bostaden i femte våningens tornrum blev en kortvarig anhalt för Lidforss innebar dock inte att Akademiska Föreningen som helhet blev det – tvärtom! Utöver denna privata arena fanns nämligen åtminstone två ytterligare andra arenor för honom inom borgen; en offentlig och en semioffentlig.

Den offentliga arenan utgjordes av föreningens publika arrangemang och tillställningar, och då inte minst av de forum för debatt, diskussion och polemiska inlägg som där gavs. Lidforss har själv, två år före sin död, i en historik över AF givit en tillbakablickande sammanfattning av denna verksamhet, på vilken närmast följande referat i huvudsak baserar sig.⁷

⁴ För en historisk översikt över dessa bostäder, se: Fredrik Tersmeden: "Studentrummen i AF-borgen" i densamme & K Arne Blom (red): *Bott i Lund* (Universitetshistoriska sällskapets årsbok; Lund 2010), s 57ff.

⁵ *Lunds Kungl. Universitets katalog* för vt 1900 uppgiver det exakta studentantalet till 581.

⁶ *Lunds Kungl. Universitets katalog*, utgåvorna vt 1899-ht 1901.

⁷ Bengt Lidforss: "Diskussionsföreningarna inom Akademiska Föreningen" i *Akademiska Föreningen 1830-1911 – Festskrift vid invigningen av föreningens nybyggnad* (Lund 1911), s 186ff.

Våren 1884 bildades inom AF den så kallade Diskussionsföreningen. Den var huvudsakligen ett initiativ från ett antal akademiska lärares sida, och bland stiftarna räknades solida samhällsstöttelepelare som historikern Clas Theodor Odhner och teologen och domprosten Pehr Eklund, snart följda av latinaren Christian Cavallin, filosofen Johan Jacob Borelius och medicinaren Seved Ribbing. Föreningen räknande dock tidigt även yngre studenter bland medlemmarna, och Lidforss vitsordar att ”ålderskillnaden ej spelat någon rol [sic!] för inträde och trevnad i föreningen”. Han konstaterar dock även att föreningen i denna sin tidiga inkarnation höll sig till ”i främsta rummet kulturella och allmänt-politiska spörsmål, undervisningsfrågor och andra aktuella temata, dock med sorgfälligt undvikande av alltför brännbara ämnen”. Det senare var något som skulle förändras.

Parallellt hade nämligen en mindre krets yngre akademiker, i huvudsak gamla skolkamrater från Lunds katedralskola, bildat ”Lilla diskussionsföreningen”. Initialt primärt inriktad på litterära och estetiska frågor kom denna sammanslutning, inte minst under inflytande av medicinaren Adolf Strömstedt, att övergå till den allmänt radikala, ryktbara föreningen D.U.G. – Den unge gubben – vars medlemmar under ett antal år kring 1890 skulle utmärka sig som stridbara deltagare vid den större Diskussionsföreningens sammankomster. Och till dess allra stridbaraste och värtaligaste företrädare hörde den unge Bengt Lidforss, om vilken en av hans vänner (Elis Strömgren) har givit karaktäristiken att han i dessa år ”ofta var ute i ’krigarens lovliga avsikt att såra och döda’”.⁸

D.U.G.-isterna lyfte i Diskussionsföreningen debatt om ämnen som kvinnofrågan, religionen, ja, till och med om socialismen. Mest berömd har dock kanske den debatt blivit som hölls den 9 mars 1888 och behandlade frågan ”Är en etik möjlig från utvecklingslärans ståndpunkt?”; detta eftersom den kommit att återges i skönlitterär form. Det är Paul Rosenius – en av de ursprungliga D.U.G.-isterna – som i sin självbiografiska nyckelroman *De unge gubbarne* (1909) ägnat ett helt kapitel åt denna diskussion.⁹ Och även om det handlar om en roman har bland annat Lidforss vän och minnestecknare Einar Sjövall vitsordat att skildringen är ”levande och trovärdig” samt tillkommen ”delvis under diskussionsdeltagarnas kontroll”.¹⁰

⁸ Einar Sjövall (red): *Bengt Lidforss – En minnesskrift* (Malmö 1923), s 35.

⁹ Paul Rosenius: *De unge gubbarne* (Stockholm 1909), s 24ff.

¹⁰ Sjövall 1923, s 27. Det finns åtminstone ytterligare ett litterärt porträtt av Lidforss som debattör, nämligen i Gustaf Hellströms i en tidigare not nämnda *En mycket ung man*. Håri skildras en religionsdebatt år 1901. Till skillnad från Rosenii skildring vilken primärt är baserad på författarens eget ögonvitnesskap så bygger dock Hellström sin text främst på publicerade skrifter av Lidforss, i vissa fall utgivna långt efter den egentliga debatten. Se Leopold 1999.

Radikalernas företrädare i denna darwinistisk-teologiska strid var just Lidforss, i romanen kallad Åke Stålström. Så här skildrar Rosenius honom ett stycke in i debatten mot teologen ”kandidat Wärmeman” (i verkligheten den blivande domprosten Magnus Pfannenstill):

Det fanns något i Stålströms tonfall som var ägnadt lika mycket att rycka med sig meningsfränderna som att förbrylla motståndarna. Det lät som att skiljaktigheten i uppfattningar från hans synpunkt alltid vore en fråga av intellektuell art, och aldrig af moralisk. De utdragna, nästan sjungande vokalerna lika mycket som avbrotten i hans uttalanden, under hvilka han, smått generad å motståndarens vägnar, tycktes leta efter en framställningsform nog enkel att kunna fattas av det minsta barn – allt gaf intryck af hans förvåning öfver blotta möjligheten af en meningsskiljaktighet, en förvåning, så stark att den gränsade till förtrytelse. De mörkbruna, brännande ögonen, liggande långt inne under den kupiga pannan, som hängde fram öfver den indragna näsroten – det var något av intelligensaristokratens tillbakadragna förakt för en fördummad menighet.¹¹

Det kan vara värt att erinra om att detta är ett porträtt av en yngling som ännu inte fyllt tjuugo!

Inte bara inom Diskussionsföreningen utan även som högtidsretoriker vid Akademiska Föreningens återkommande fester fick en radikal som Lidforss stundom komma till tals. Vid den Nordiska festen 1891 höll han talet till Nordens universitet, format till en kulturradikal appell, och vid Hälsningsgillet 1897 fick han tillfälle att hylla astronomen Charlier, en nyss från Uppsala nedflyttad verdandist, vilken på grund av sitt rykte som radikal kort dessförinnan mottagits mycket kyligt av universitetets rektor vid sin professorsinstallation.¹²

Lidforss tredje arena inom AF:s murar – den semipublika – stod i nära förbindelse med det som skildrats ovan. Den utgjordes nämligen av samvaron inom det mer lösliga kotteri som utvecklades ur resterna av det år 1891 formellt nedlagda D.U.G. Denna efterföljande personkonstellation hade sitt stamtillhåll på AF:s studentkafé Tua (uppkallat efter en skön italiensk violinissa som några år tidigare gästade föreningen) och fick därav namnet Tuakotteriet eller Tuabohemen.

¹¹ Rosenius 1909, s 42f. I originaltexten står ”avbrotten” i stället för ”avbrotten”; ett uppenbart tryckfel.

¹² Sjövall 1923, s 19, 29.

Här återfanns förutom Lidforss namn som den unge dekadente skalden Emil Kléen, vilken på tio minuter kunde improvisera en sonett om Hegel. Här fanns de blivande journalisterna Lars Rydner och John Wigforss, den senare en tvåmeters bjässe, kusin till Ernst Wigforss och sedermera känd som upphovsman till Sten Stensson Stéen. Vidare fanns här den blivande revymakaren, improvisatören och ordvitsaren Carl J Kullenbergh, kallad ”Kull”, men också – som utifrån kommande gäst – socialisten och publicisten Axel Danielsson från Malmö. Långt ifrån sist men än mindre minst fanns här så Axel Wallengren alias Falstaff, fakir – den moderna lundahumorns portalgestalt. Det är också han som i titelnovellen i sin novellsamling *Mannen med två hufvuden* givit den troligen mest kända litterära skildringen av livet och upptågen inom Tuabohemen.¹³ Även om Wallengrens novell som helhet inte saknar svarta stråk vad gäller de enskilda människoödena i den, så är hans bild av själva umgänget inom kotteriet övervägande entusiastisk:

Som en brokig oas mitt i det gråa samhället utvecklade sig Tua-livet under en kort, men rik tid. Ett refugium skapades, där man vågade vara helt sig själv, där man kunde släppa gäcken lös utan fruktan att kalla glasögonblickar skulle förnumstigt skärskåda och kritisera, analysera bort det färgskiftande ungdomslivets flyktiga obundna lust. Där låg något av hedendom, av glad faun över Tua-livets väsen, icke minst i dess förmåga av glädje utan ansträngning, utan apparat.¹⁴

Var glädjen utan ”apparat” så var den dock inte utan bränsle, och det bränslet stavades Karlshamn och Caloric:

En Tuamans första rättighet var att vara på Tua varje afton. Som man måste dricka punsch för att vara på Tua, måste punsch skaffas. Ergo: det allmänna bästa kräver punsch! Och punsch anskaffades.¹⁵

Detta ”allmänna bästa” i det ”refugium” som Tua utgjorde tog sig uttryck i notoriskt överträdande av krogrörelsens stipulerade öppettider, i kurtis med servitriserna och i mer eller mindre improviserade upptåg där Wigforss dansade sin ”druidiska” stendans, ”Kull” varierade

¹³ Novellen citeras här genomgående efter utgåvan i Axel Wallengren: *Samlade skrifter*, bd 2 (Stockholm 1924).

¹⁴ Wallengren 1924, s 14.

¹⁵ Wallengren 1924, s 12.

sin parodiska läsarpredmonolog ”Sompen” och juristen von Adler (egentligen Löwenadler) klädde ut (eller snarare av) sig för att posera som den döende faunen ”till hälften insvept i en ljus vårrock såsom antik toga ”med ett punschglas i den ena handen, en slocknad i cigarr i den andra, en krans av rödlök i håret och ”en cigarraskbägare i form av ett vindruvsblad [...] placerad på det mytologiskt riktiga stället”.¹⁶

Denna frivola och studentikosa bild av Tualivet gillades inte av alla inblandade. I Arbetet skrev Axel Danielsson att även om Wallengren skildrade verkliga händelser och personer så förmådde ”han ej återge det, som i Tualivet var det berättigade och det bedårande”, nämligen ”dessa gnistrande kvickheter och denna jämnt flödande spiritualitet, som gör den gula fadda punschen till gyllene druvsaft”.¹⁷ Till kritikerna hörde också Bengt Lidforss som några år senare betecknade novellen som ”icke blott misslyckad utan fullkomligt missvisande”.¹⁸ Uppenbarligen ogillade han fokuseringen på de rent studentikosa och bacchanaliska upptågen, och menade nog att mer av det politiska och intellektuella engagemanget borde ha framhållits.¹⁹

Själv förmedlade Lidforss senare i livet (1908) en rätt kluven och något distanserad bild av Tuabohemen:

Det var i själva verket ett ganska egendomligt kottteri, som av ödets nyckfulla kastvindar blåsts samman på Kafé Tua åren 1891-92. Där var kärntruppen i D.U.G., en handfull stridslystna och slagfärdiga debattörer, som under ett lustrum lagt det ena explosivämnet efter det andra under den offentliga diskussionens brännspegel och nu kände sig desillusionerade, när världen gick sin gamla gång och tog det hela för vad det var, ett tämligen oförargligt fyrverkeri. Denna misräkning avfödde en viss nihilistisk grundstämning, och på denna punkt möttes de aktiva radikalerna dels med några av naturen skeptiskt lagda intelligensaristokrater, vilka njutit åttiotalets genombrott som ett pikant och roande

¹⁶ Wallengren 1924, s 29.

¹⁷ Citerat i Bengt Lidforss: *Axel Danielsson – Levnadsteckning, karaktäristik, urval av skrifter* (Malmö 1908), s XLf.

¹⁸ Lidforss 1908, s XL. För ytterligare information om hur novellen mottogs inom Tuakretsen, se Hans Küntzel: ”Axel Wallengren – En studie” i Axel Wallengren: *Samlade skrifter*, bd 1 (Stockholm 1923), s 15f samt Bertil Romberg: ”Mannen med två hufvuden” i *Fakirenstudier VII* (Lund 1992), s 34.

¹⁹ Samma tendens förekommer i Sjövall 1923, s 31f då det handlar om att beskriva Axel Danielssons utbyte av Tualivet.

skådespel, dels med ett par litterärt produktiva sköndar, vilkas grundstämning var den skönhetsdyrkande pessimistens zerissenheit.²⁰

I slutändan fick Lidforss dock ännu erkänna att Tuasamvaron även hade byggt på en del mer positiva förenande faktorer, däribland ”ett lidelsefullt förakt för det konventionella i alla dess former, en livslust, orolig och hemlös som den vandrande juden, och till sist, men icke minst, den trygga känslan av intellektuell jämnbördighet”. Ja, avslutningsvis erkände han till och med att ”ehuru jag över huvud har haft den turen att se och höra åtskilliga genier på nära håll, så tänker jag än i dag tillbaka på den geist, som utvecklades i de små kaférummen på Tua”.

Vi tänker i dag knappast på Lidforss som humorist – annat än som bitande elak satiriker – och hans kritik av Wallengrens Tuaskildring tycks förstärka bilden av att det inte var de studentikosa påhitten och upptågen som hörde till hans favoritinslag i Tualivet. Likväl äger eftervärlden ett vittnesbörd om att även Lidforss stundtals odlade det lössläppta skämtet. Det vittnesbördet heter *Hej!!!* och är en mycket rar tillfällighets- och skämtpublikation, i hast ihopknåpad till första maj 1892 av kvartetten Emil Kléen, Lars Rydner, Albert Sahlin och – Bengt Lidforss.²¹

I detta blad – inte olikt tidens karnevalspubliceringar och tidiga Toddyblad – finner man gott om uttryck för redaktionens såväl frivolitet som sinne för politisk självironi. På det förra kontot kan skrivas gåtan ”Hvad är det för likhet mellan erkebiskopen Sundberg och en vacker kvinnovad?” med svaret ”Båda lofva sällhet derofvan!”, på det senare uppgiften att en skraddarakademi inrättats, vid vilken den kortvuxne August Palm utsetts till professor i ”tillskärning i växten”, liksom baksidans uppmaning att på första maj demonstrera för ”allmän rusrätt”.

Mot slutet av tidningen finner man också en nog lika uppriktig som desperat notis av följande lydelse: ”Klockan slår 1! Redaktionen kan ej mer. Redaktionen är matt (trött). Redaktionen går hem och lägger sig.” Man får hoppas att Lidforss åtminstone den natten kom i säng utan att först ha behövt kasta ut bohaget.

²⁰ Lidforss 1908, s XLI.

²¹ *Hej!!!* (Lund 1892). Denna publikation har i modern tid återutgivits i ett förminskat faksimil som bilaga till tidskriften *Aorta* nr XX-XXI (Göteborg 2008) med en tillhörande kommentar av Fredrik Tersmeden: ”Rörande Hej!!!”, s 80f.